

Право соціального забезпечення

УДК 343.91-053.2(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15583771>

**Вплив соціально-економічних чинників на рівень дитячої злочинності в
Україні**

Величко Лариса Юріївна,

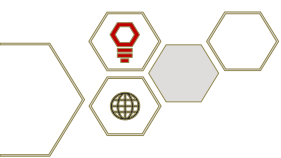
завідувач кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції
ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-3029-4719>

Михайлець Лариса Михайлівна,

старший викладач кафедри права, національної безпеки та європейської
інтеграції Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7076-280X>

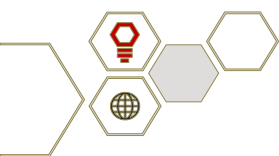
Прийнято: 12.04.2025 | Опубліковано: 30.05.2025

Анотація. У статті досліджено соціально-економічні чинники, що визначають рівень дитячої злочинності в Україні, з урахуванням територіальної специфіки, наслідків воєнного стану та ефективності інституційної підтримки неповнолітніх. Актуальність дослідження зумовлена посиленням соціальної вразливості дітей в умовах воєнної дестабілізації, зростанням рівня сімейного неблагополуччя, обмеженням доступу до якісних соціальних послуг та руйнуванням механізмів попередження девіантної поведінки. Метою статті визначено аналіз взаємозв'язку між соціально-економічними умовами та

зростанням дитячої злочинності з подальшим науковим обґрунтуванням практичних механізмів профілактики правопорушень серед неповнолітніх. Методологічну основу дослідження становлять системний та структурно-функціональний підходи, що сприяють комплексній оцінці взаємодії макро- та мікросоціальних чинників. Статистичні методи було застосовано для обробки офіційних даних про рівень злочинності в регіональному розрізі, а також для виявлення динаміки змін у період із 2017 по 2023 рік. Встановлено, що на формування криміногенної поведінки найбільше впливають порушення в родинному середовищі, соціальна ізоляція, нестабільність життєвих умов і відсутність ефективної міжвідомчої координації. Виявлено регіональні відмінності у рівні дитячої злочинності, що корелюють із соціальними ризиками та якістю локальної профілактичної інфраструктури. Доведено, що зниження офіційних показників не завжди свідчить про зменшення девіацій, а в окремих випадках зумовлене руйнуванням механізмів обліку й реагування. Обґрунтовано доцільність упровадження моделей кейс-менеджменту, розширення міжвідомчої взаємодії та створення мобільних служб соціального супроводу. Практична цінність статті полягає у визначенні конкретних напрямів удосконалення ювенальної профілактики з урахуванням умов територіальних громад у період кризи. Перспективами подальших досліджень є розробка індикаторної системи для оцінки ефективності профілактичних заходів, а також вивчення довгострокових наслідків соціального стресу для підліткового середовища.

Ключові слова: дитяча злочинність, правопорушення неповнолітніх, ювенальна превенція, соціальне відторгнення, сімейне неблагополуччя, міжвідомча взаємодія, девіантна поведінка.

The Impact of Socioeconomic Factors on the Level of Juvenile Delinquency in Ukraine

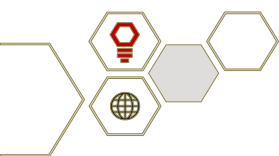
Larysa Velychko,

Head of the Department of Law, National Security and European Integration
Educational and Scientific Institute “Institute of Public Administration”
of V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0003-3029-4719>

Larysa Mykhaylets,

Senior lecturer of the Department of Law, National Security and European
Integration Educational and Scientific Institute “Institute of Public Administration”
of V N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-7076-280X>

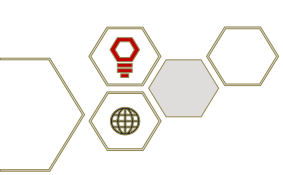
Abstract. This article explores the socio-economic factors influencing the level of juvenile delinquency in Ukraine, considering regional disparities, the impact of martial law, and the effectiveness of institutional support mechanisms for minors. The relevance of the study is determined by the growing social vulnerability of children under conditions of war-induced destabilization, the increase in family dysfunction, limited access to quality social services, and the erosion of preventive structures for deviant behavior. The aim of the article is to analyze the relationship between socio-economic conditions and the spread of juvenile delinquency in Ukraine and to substantiate scientifically grounded and practically applicable mechanisms for its prevention. The methodological framework is based on a combination of systemic and structural-functional approaches that enable a comprehensive assessment of the interaction between macro- and micro-social determinants. Statistical methods were applied to process official regional crime data and to identify dynamic trends between 2017 and 2023. It was established that family disintegration, social exclusion, unstable living conditions, and the absence of coordinated interagency responses are key

triggers of juvenile criminal behavior. Regional disparities in juvenile delinquency levels were identified and shown to correlate with the quality of local preventive infrastructure and social risk indicators. It is demonstrated that the overall decrease in officially registered offenses does not necessarily reflect a decline in deviant behavior but often results from the disruption of registration and response systems due to war. The study substantiates the need to implement case management models, enhance interagency cooperation, and introduce mobile social support units. The practical value of the article lies in outlining targeted directions for improving juvenile crime prevention policies within communities under crisis conditions. Future research should focus on developing indicators to evaluate the effectiveness of preventive measures and examining the long-term effects of social stress on adolescent development.

Keywords: child crime, juvenile delinquency, juvenile prevention, social exclusion, family dysfunction, interagency cooperation, deviant behavior.

Постановка проблеми. Зростання рівня дитячої злочинності в Україні є комплексною проблемою зі складною соціально-економічною природою, що зумовлює її актуальність у науковому та практичному аспектах. У сучасних умовах трансформаційних змін, спричинених політичними, економічними та безпековими викликами, спостерігається загострення негативних тенденцій у соціалізації неповнолітніх, що виявляється збільшенням кількості правопорушень серед дітей та підлітків. Соціально-економічні чинники, зокрема безробіття батьків, бідність, недостатній доступ до якісної освіти, нерівність у можливостях, соціальна дезінтеграція та порушення сімейних функцій, відіграють важливу роль у формуванні девіантної поведінки молоді. Крім того, нестабільність у системі соціального захисту та недостатня ефективність профілактичних програм не дають змоги вчасно виявляти ризики та запобігати правопорушенням. У цьому контексті науковий інтерес зосереджується на необхідності комплексного аналізу причин і умов, що сприяють дитячій злочинності, з урахуванням соціально-економічного середовища. Метою цього

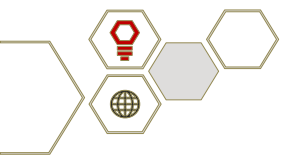

аналізу є розробка ефективних механізмів запобігання, корекції поведінки та реінтеграції неповнолітніх правопорушників. Практична значущість проблеми полягає в потребі удосконалення публічної політики в галузі ювенальної юстиції, соціального захисту дітей та підтримки кризових сімей, що передбачає міждисциплінарний підхід та взаємодію науковців, соціальних працівників, правників, педагогів і представників місцевих громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження, присвячені впливу соціально-економічних чинників на рівень дитячої злочинності в Україні, охоплюють широкий спектр проблем, пов'язаних із соціальною дезадаптацією, сімейним неблагополуччям, економічною нестабільністю та неефективністю превентивних заходів. Систематизація наявних джерел дає можливість виокремити чотири основні напрями аналізу.

Перший стосується ролі сімейного середовища як основного соціально-економічного детермінанта злочинної поведінки неповнолітніх. У дослідженні Н. Рогатинської та І. Ятчишиної [1] акцентовано на тому, що значна частина правопорушень серед неповнолітніх має підґрунтя в деструктивному сімейному оточенні, зокрема в умовах бідності, безробіття батьків і відсутності належного нагляду. А. Болотна [2] детально розглядає механізми впливу сімейного неблагополуччя, зокрема психологічну травматизацію дітей, низький рівень виховання та агресивне середовище. Л. Давиденко зі співавторами [3] підтримують ці висновки, звертаючи увагу на відсутність цілісної державної політики підтримки кризових родин. Подальші дослідження доцільно доповнити кількісним аналізом впливу різних типів сімейної структури на ризики правопорушень серед дітей у конкретних регіонах України.

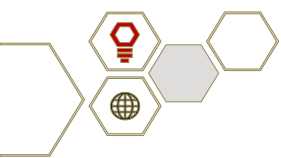
Другий напрям охоплює соціально-економічні умови як загальні чинники формування девіантної поведінки. А. Сизоненко [4] пропонує класифікацію детермінант злочинності, у якій особливу увагу приділено чиннику матеріальної депривації, маргіналізації та відсутності соціальних перспектив. Н. Шамрук та О. Шамрук [5] аналізують умови віктимності неповнолітніх, часто зумовлені

несприятливим мікросоціальним оточенням та економічною нестабільністю. І. Васильківська [6] зазначає, що найбільш вразливими є підлітки, позбавлені доступу до якісної освіти, медичних послуг і соціального захисту. Варто розширити аналіз на макрорівень, зіставивши показники дитячої злочинності з регіональними індексами бідності, безробіття й освітньої доступності.

Третій напрям присвячено державним і міжнародним підходам до запобігання дитячій злочинності з урахуванням соціально-економічних чинників. В. Жадан, Г. Камалова та ін. [7] описують основні проблеми профілактики дитячої злочинності в транзитивних суспільствах, наголошуючи на потребі системного підходу до роботи з сім'ями та громадами. І. Богатирьов, О. Ярмиш і А. Дембінський (A. Dębinski) [8] аналізують ситуацію в Україні з погляду недосконалості законодавчих і соціальних механізмів, які не відповідають сучасним викликам. С. Уллах (S. Ullah) і Б. Агха (B. Agha) [9] акцентують на важливості міжсекторної співпраці – освіти, охорони здоров'я, юстиції та соціального захисту – як основи ефективної профілактики. Доцільно зосередити майбутні дослідження на порівняльному аналізі моделей профілактики в європейських країнах та можливостях їхньої адаптації до українського соціального контексту.

Четвертий напрям стосується інтеграції кримінологічних і соціологічних підходів до вивчення соціального середовища як чинника злочинної поведінки. В. Воднік [10] вказує на прямий зв'язок між дисфункційною родиною, низьким соціальним статусом і схильністю до правопорушень. М. Забарний, В. Топчій та ін. [11] виділяють серед головних криміногенних факторів економічну незахищеність, житлову невлаштованість і нестачу інституційної підтримки. А. Боббіо (A. Bobbio), К. Арбач (K. Arbach) і С. Редондо (S. Redondo) [12] запропонували узагальнену модель ризику, що поєднує індивідуальні, соціальні й опортуністичні чинники, значна частина яких має соціально-економічне підґрунтя. А. Аазамі (A. Aazami) зі співавт. [13] в межах систематичного огляду вказують, що ефективними є саме комплексні програми, орієнтовані на

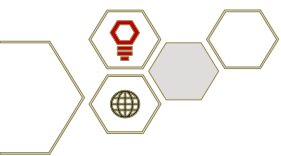

зменшення бідності та соціального відчуження. А. Трінідад (A. Trinidad), Л. Возмедіано (L. Vozmediano) і С. Сан-Хуан (C. San-Juan) [14] звертають увагу на середовищні умови – тип забудови, урбаністичну щільність, доступ до послуг – як важливі передумови для формування злочинної поведінки. Перспективним є поєднання кримінологічного аналізу з геоінформаційними даними для виявлення територій ризику та створення регіонально адаптованих соціальних програм.

Таким чином, результати аналізу свідчать про те, що рівень дитячої злочинності в Україні формується під впливом складного комплексу соціально-економічних детермінант – від структурних проблем у родині до загальнодержавної соціальної політики.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність численних досліджень із проблематики дитячої злочинності, низка аспектів залишається недостатньо вивченою. Зокрема, потребують глибшого аналізу регіональні відмінності в динаміці правопорушень серед неповнолітніх в умовах війни, трансформація соціально-економічного середовища, вплив внутрішньої міграції, а також взаємозв'язок між типами сімейного неблагополуччя та девіантною поведінкою. Недостатньо досліджено й ефективність міжвідомчої взаємодії в громадах, особливо в частині синхронізації дій освітніх, соціальних, медичних та правоохоронних установ. Обмеження в методах, відсутність системної оцінки ризиків та фрагментарність емпіричних баз ускладнюють формування дієвої профілактичної політики.

Запропоноване дослідження спрямоване на заповнення цих прогалин шляхом аналізу динаміки правопорушень, соціального контексту регіонів та практики ювенальної превенції. Особливу увагу приділено виявленню причин неефективності міжсекторної координації, визначенню типових профілів ризику серед неповнолітніх та обґрунтуванню нових підходів, зокрема кейс-менеджменту, мобільних служб підтримки та раннього втручання. Отримані результати сприяють поглибленню наукового розуміння механізмів формування

дитячої злочинності та можуть стати основою для оновлення практик соціального супроводу в післякризовий період.

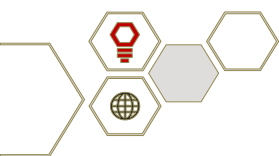
Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Мета статті – дослідити взаємозв'язок між соціально-економічними умовами в Україні та поширенням дитячої злочинності з метою обґрунтування науково-практичних підходів до профілактики правопорушень серед неповнолітніх.

Завдання статті:

1. Схарактеризувати соціально-економічні умови в Україні в період зростання дитячої злочинності та проаналізувати регіональні відмінності її проявів у контексті соціальної нестабільності.
2. Дослідити вплив сімейного неблагополуччя та соціальної ізоляції на формування криміногенної поведінки неповнолітніх.
3. Виявити проблеми профілактики правопорушень серед дітей та обґрунтувати ефективні підходи до вдосконалення системи ювенального супроводу й міжвідомчої взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Сучасна соціально-економічна ситуація в Україні характеризується глибокими диспропорціями, посиленням соціальної нерівності, нестабільністю ринку праці та зростанням рівня бідності, що створює передумови для криміналізації дитячого середовища. Економічні виклики, спричинені війною, внутрішньою міграцією, руйнуванням інфраструктури та порушенням системи соціальних гарантій, істотно впливають на сім'ї з дітьми. Часто неповнолітні, особливо в умовах соціальної ізоляції, залишаються без належної підтримки як від держави, так і від сім'ї. Недоступність якісної освіти та медичної допомоги, психологічна травматизація, відсутність зайнятості для молоді, особливо в депресивних регіонах, формують сприятливе середовище для девіантної поведінки.

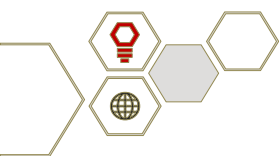
Таблиця 1

Вплив основних соціально-економічних чинників на ризики зростання
рівня дитячої злочинності в Україні

Соціально-економічний чинник	Прояв у дитячому середовищі	Потенційні наслідки для зростання рівня злочинності
Зростання рівня бідності	Вимушене залучення дітей до неформальної зайнятості, жебрацтва, злочинної діяльності	Підвищення частки злочинів майнового характеру, участь у групових правопорушеннях
Міграційні процеси та розрив сімейних зв'язків	Відсутність належного батьківського нагляду, виховання в умовах соціальної ізоляції	Збільшення ризику девіантної поведінки та конфлікту із законом
Безробіття серед дорослого населення	Втрата авторитету батьків, зниження контролю та рівня забезпечення дітей	Формування моделей поведінки, зорієнтованих на порушення норм
Воєнні дії та переміщення	Психологічна травматизація, дезадаптація, втрата відчуття безпеки	Агресивна поведінка, зростання кількості випадків насильства серед неповнолітніх

Джерело: сформовано авторами на основі [2, с. 15; 3, с. 97–98; 6, с. 170–171; 8, с. 37]

Наведені в табл. 1 соціально-економічні чинники відображають системні порушення функціонування середовища, у якому зростають і соціалізуються діти та підлітки. Кожен із цих чинників має як окремий вплив, так і сукупну дію в межах певних територіальних або демографічних кластерів, посилюючи криміногенні ризики. Наприклад, зростання бідності в поєднанні з безробіттям та освітньою маргіналізацією створюють умови, за яких діти залишаються без нагляду, мають обмежений доступ до безпечного дозвілля та часто стають вразливими для залучення в протиправну діяльність [6, с. 170]. Так, у регіонах із високим рівнем внутрішнього переміщення населення спостерігається перевантаження соціальних служб, недостатня кількість фахівців із роботи з

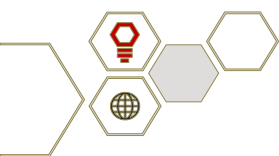
дітьми, а також відсутність налагоджених міжінституційних механізмів реагування на випадки ризикової поведінки [7, с. 408]. В умовах воєнного стану, коли частина родин втратила житло, стабільний дохід або повноцінну структуру сім'ї, особливо загострюється потреба в комплексному супроводі неповнолітніх, які перебувають у складних життєвих обставинах. Системна робота з такими дітьми на практиці ускладнюється через обмежені бюджетні ресурси та розрізненість політик у галузях освіти, ювенальної превенції та соціального захисту.

Дитяча злочинність в Україні має чітко виражену територіальну диференціацію, зумовлену соціально-економічними, демографічними, інфраструктурними та безпековими чинниками, що варіюються залежно від регіону. Рівень правопорушень, скоєних неповнолітніми, вищий у тих областях, де спостерігається значне соціальне напруження, високий рівень безробіття серед молоді, відсутність ефективної системи соціального нагляду та обмеженість у доступі до якісної освіти, медичних і психологічних послуг. Особливої уваги потребують регіони, що постраждали від бойових дій або прийняли значну кількість внутрішньо переміщених осіб, де інституційна спроможність органів влади часто не забезпечує належної превенції дитячої злочинності (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка рівня дитячої злочинності в окремих регіонах України у 2017–2023 роках та її зв'язок із соціальною нестабільністю

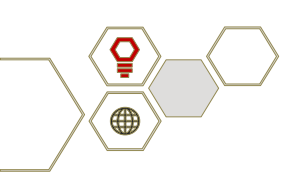
Регіон	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Δ (2017– 2023)	Основні тенденції
Донецька	324	338	344	264	308	31	24	– 300	Скорочення через війну, евакуацію та втрату даних
Дніпропетровська	297	279	265	253	176	97	81	– 216	Послідовне зниження, пов'язане з міграцією та

									урбанізаційними стресами
Харківська	401	282	228	233	187	157	142	– 259	Незначні коливання, проте загальна тенденція до зниження в умовах воєнного навантаження
Львівська	241	178	150	128	136	58	52	– 189	Стримана динаміка, посилення ролі профілактичних програм у громадах
м. Київ	207	294	217	142	143	80	71	– 136	Зменшення правопорушень на тлі посилення цифрового моніторингу й реформ у сфері ювенальної превенції
всього по Україні	5608	4750	4088	3708	3247	1824	1607	– 4001	Стала тенденція до зменшення, зниження темпів у 2023 році

Джерело: сформовано авторами на основі [15]

Табл. 2 ілюструє тенденції зміни кількості кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми або за їхньою участю, у вибраних регіонах України впродовж 2017–2023 років. Дані свідчать про істотне скорочення рівня дитячої злочинності, однак характер цього зниження не є однозначно позитивним і потребує глибшого аналізу з огляду на суспільно-політичні зміни, особливо повномасштабне вторгнення 2022 року. У Донецькій області, яка до 2014 року стабільно демонструвала один із найвищих показників злочинності серед неповнолітніх, із початком активних бойових дій та ескалації конфлікту кількість зареєстрованих випадків правопорушень різко зменшилася. Проте таке зниження пов'язане не тільки з покращенням ситуації, але й із втратою державного контролю над частиною територій, масовою евакуацією дітей та родин, руйнуванням соціальних інституцій і неможливістю належного обліку правопорушень у зоні бойових дій. Аналогічна тенденція спостерігається в

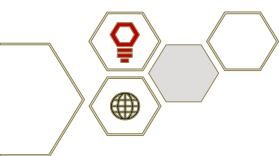
Луганській області (дані про яку не було наведено в таблиці), де обмежений доступ до правової інформації не дає можливості об'єктивно оцінити ризики. У Дніпропетровській області, яка межує із зонами активних бойових дій і стала одним з основних регіонів для розміщення внутрішньо переміщених осіб, зниження рівня злочинності відбулося помірно, що свідчить про ефективну роботу служб у справах дітей та адаптивну здатність громади. Однак соціальне навантаження, перевантаженість шкільної системи, обмеженість доступу до психологічної допомоги та поява нових ризикових середовищ з-поміж переміщених підлітків залишаються причинами потенційної загрози.

Харківська область, попри інтенсивні обстріли та пошкодження критичної інфраструктури, продемонструвала стриману динаміку зниження правопорушень, що частково зумовлено системністю роботи превентивних служб до початку війни, а також посиленням військової присутності, яка має непрямий стримувальний ефект на девіантну поведінку.

На заході країни, зокрема у Львівській області, зафіксовано найстійкіші показники зниження дитячої злочинності, які ґрунтуються на ефективній роботі громадських ініціатив, розвитку локальних соціальних програм, залученні молоді до освітніх, волонтерських і мистецьких проєктів. Попри те, що регіон став одним із головних хабів для переселенців, місцеві громади демонструють високий рівень інтеграції дітей з інших областей, що сприяє зниженню ризиків девіантної поведінки.

У столиці ситуація значно складніша. У Києві спостерігається нерівномірна динаміка, зокрема коливання рівня правопорушень у 2018–2020 роках, що пояснюється як впливом урбанізаційних викликів, так і посиленням цифрового контролю та автоматизованих систем обліку в ювенальній політиці. У 2022–2023 роках показник зменшився, що може бути пов'язано як із запровадженням комендантської години, обмеженням пересування неповнолітніх, так і посиленням патрулювання міста.

Узагальнений показник по Україні також демонструє тенденцію до

зниження: від понад 5 тисяч злочинів у 2017 році до приблизно 1,6 тисячі у 2023-му. Проте це не завжди свідчить про зменшення девіацій серед молоді: війна змінила характер правопорушень, обмежила механізми реєстрації, а також створила нові типи ризиків, зокрема пов'язані з торгівлею людьми, вуличним насильством, психологічною травматизацією та соціальною ізоляцією.

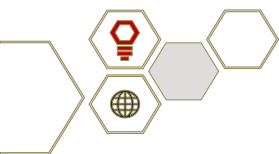
Сімейне неблагополуччя та соціальне відторгнення є основними чинниками формування криміногенної поведінки дітей [1, с. 79]. Відсутність батьківської уваги, насильство в родині, ізоляція в освітньому середовищі або знецінення дитини суспільством призводять до емоційного відчуження та втрати здатності орієнтуватися на соціально прийнятні моделі поведінки. Ці процеси взаємно посилюються, створюючи середовище, у якому девіантна поведінка сприймається як єдиний спосіб самозахисту, виживання або самоствердження (табл. 3).

Таблиця 3

Взаємозв'язок сімейного неблагополуччя та соціального відторгнення з формуванням злочинної поведінки неповнолітніх

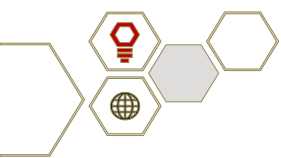
Форма сімейного неблагополуччя або соціального відторгнення	Типові прояви в поведінці дитини	Потенційні ризики щодо формування злочинної поведінки
Хронічна бідність, відсутність основних побутових умов	Агресія, тривожність, крадіжки з метою виживання	Ризик втягнення в майнові злочини, утвердження асоціальних норм
Алкоголізм або насильство батьків	Замкнутість, жорстокість, втечі з дому	Формування протестної поведінки, пошук альтернативних соціальних ролей
Виховання без батьківського нагляду	Низький рівень самоконтролю, спроби самостійного виживання	Залучення до кримінальних груп, правопорушення в публічному просторі
Шкільна стигматизація, булінг, соціальна ізоляція	Асоціальність, деструктивні реакції на авторитет	Пошук прийняття через девіантну субкультуру, насильницька поведінка

Джерело: сформовано авторами на основі [1, с. 79; 2, с. 14; 3, с. 97; 4, с. 129; 5, с. 83]

У сучасних умовах зазначені чинники набувають особливої гостроти у зв'язку з воєнними діями, масовими міграціями, деструкцією сімейних структур і перевантаженням соціальних служб. Наприклад, діти, які втратили одного або обох батьків через війну, часто потрапляють у нові родини, інтернати або громади, де їм доводиться проходити повторну соціалізацію без належної психологічної підтримки. Якщо при цьому вони переживають нерозуміння, байдужість або недовіру, формується відчуття втрати зв'язку із суспільством, що може трансформуватися в девіантну модель поведінки. Також зростання рівня домашнього насильства під час кризових періодів, яке часто залишається непоміченим або без належного реагування, штовхає дитину до середовищ, де агресія, експлуатація або правопорушення є нормою. Заклади освіти, які могли б відігравати компенсаторну роль, не завжди мають фаховий ресурс для індивідуального супроводу таких дітей, що поглиблює проблему соціального відторгнення. Таким чином, подолання впливу сімейного неблагополуччя та соціального відторгнення на рівень дитячої злочинності потребує комплексного міжсекторного підходу, раннього виявлення ризиків та надання адресної підтримки не лише дитині, але і її найближчому оточенню.

Система превенції правопорушень серед неповнолітніх в Україні залишається недостатньо ефективною через низку системних проблем, що проявляються на рівні міжсекторної взаємодії. Попри законодавче визначення повноважень органів освіти, соціального захисту, правоохоронних структур та медичних установ у галузі ювенальної превенції, на практиці спостерігається фрагментарність дій, відсутність стабільних механізмів координації та низький рівень обміну інформацією між залученими інституціями. В умовах соціальної напруги та воєнного стану ця роз'єднаність лише посилюється, що унеможливорює своєчасне виявлення ризикованої поведінки, ефективне реагування та супровід неповнолітніх, які перебувають у складних життєвих обставинах. У багатьох громадах відсутні сформовані ювенальні команди або мультидисциплінарні групи, що перешкоджає впровадженню системного

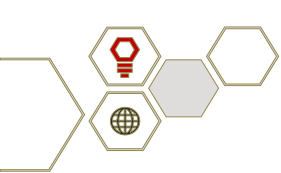

підходу до профілактики [7, с. 409]. Крім того, відсутність єдиного стандарту інтервентних дій щодо дитини, яка виявляє схильність до порушення закону, призводить до різного тлумачення процедур працівниками різних відомств. Недостатній рівень підготовки фахівців, орієнтованих на роботу з підлітками, зумовлює домінування карального або формального підходу замість створення індивідуальних маршрутів соціально-психологічної підтримки [4, с. 131]. На локальному рівні часто фіксується відсутність спільної аналітики, системи моніторингу та комплексного оцінювання ефективності превентивних заходів, що унеможливорює формування сталої профілактичної політики. У результаті дитина, яка демонструє девіантну поведінку, не входить до сталого кола інституційної підтримки, а натомість потрапляє в ситуацію повторного ризику, що підвищує ймовірність рецидиву та вторинної віктимізації.

Удосконалення системи соціального захисту та ювенальної профілактики потребує впровадження комплексних підходів, що передбачають раннє виявлення ризиків, узгоджену міжвідомчу співпрацю дій та індивідуалізовану міжвідомчу роботу з дітьми та їхнім оточенням.

Першочерговим напрямом є формування сталих міжсекторних моделей взаємодії на рівні територіальних громад, що охоплюють освітні установи, правоохоронні органи, медичні заклади, служби у справах дітей та центри соціальних служб. Доцільним є запровадження обов'язкової участі представників усіх дотичних галузей у створенні мультидисциплінарних команд супроводу для кожної дитини, яка виявила ознаки девіантної поведінки або перебуває в складних життєвих обставинах. Ефективність профілактики зростає за умови впровадження локальних кейс-менеджментів із гнучким механізмом оцінки ризиків та контролю виконання індивідуального плану підтримки.

Важливою умовою є системна підготовка фахівців усіх рівнів з акцентом на розуміння психосоціальної природи дитячої девіантності, а також розвиток спільних інформаційно-аналітичних платформ, які забезпечать обмін даними та прозорість рішень.

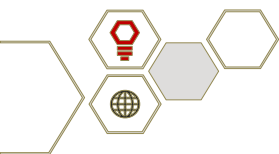

У галузі соціального захисту необхідне посилення адресності підтримки, зокрема через механізми раннього втручання, створення мобільних соціальних служб у громадах та розвиток програм наставництва для дітей із кризових родин. Підхід до профілактики має трансформуватися від реактивного до проактивного, орієнтованого на запобігання глибокій соціальній дезадаптації дитини та формування стійких соціальних зв'язків, які знижують ризики правопорушень.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших досліджень. У ході дослідження встановлено, що дитяча злочинність в Україні має складну соціально-економічну детермінацію, а її рівень залежить від регіонального контексту, впливу війни, доступності соціальних послуг та ефективності міжвідомчої взаємодії. Попри загальну тенденцію до зниження кількості правопорушень, зберігаються глибинні ризики, зумовлені сімейним неблагополуччям, соціальною ізоляцією та ослабленням інституційної підтримки. Основними проблемами є фрагментарність міжсекторної координації, відсутність уніфікованих алгоритмів втручання, слабка аналітична база на місцях та обмеженість індивідуалізованого підходу в роботі з неповнолітніми. У статті запропоновано впровадження інтегрованих моделей ювенальної профілактики з акцентом на раннє виявлення ризиків, розвиток кейс-менеджменту, створення мобільних служб підтримки та посилення міжвідомчого обміну інформацією. Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі ефективності регіональних стратегій, впливу воєнної травматизації на підліткову поведінку та моделюванні адаптивної профілактичної політики для умов відновлення держави.

Список використаних джерел

1. Рогатинська Н., Ятчишина І. Злочинність неповнолітніх. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. Вип. 3. С. 77–83. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2023.03.077> (дата звернення: 01.04.2025).

2. Болотна А. В. Сімейне неблагополуччя як фактор злочинності неповнолітніх. *Науковий вісник Ужгородського університету. Педагогіка. Соціальна робота*. 2020. Вип. 1, № 38. С. 13–17. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/33854/> (дата звернення: 01.04.2025).

3. Давиденко Л. М., Сидоренко І. В., Кравченко Р. С. Проблема злочинності серед неповнолітніх в Україні та заходи запобігання їй. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 42. Т. 2. С. 96–99. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2019.42-2.24> (дата звернення: 01.04.2025).

4. Сизоненко А. Детермінанти злочинної поведінки неповнолітніх. *Юридичний вісник*. 2021. № 6. С. 127–135. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i6.2274> (дата звернення: 01.04.2025).

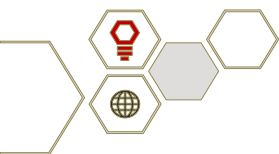
5. Шамрук Н. Б., Шамрук О. П. Причини та умови віктимності неповнолітніх у сучасних умовах. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право*. 2019. № 3 (8). С. 77–86. DOI: <https://doi.org/10.32755/sjlaw.2019.03.077> (дата звернення: 01.04.2025).

6. Васильківська І. П. До питання про причини злочинів, які вчиняються неповнолітніми. *Правове регулювання економіки*. 2019. № 18. С. 165–173. DOI: <https://doi.org/10.33111/lre.2019.18.165> (дата звернення: 01.04.2025).

7. Zhadan V. N., Kamalova G. T., Sadykanova Z. E., Karipova A. Ye. On the problems and directions for the prevention of juvenile delinquency. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 2019. Vol. 10. № 1. P. 401–411. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=851827> (date of access: 01.04.2025).

8. Bohatyrov I. H., Yarmysh O. N., Dębiński A. The Problem of Juvenile Crime In Ukraine And Measures For Its Prevention. *New and Traditional Approaches in Modern Legal Research*. 2019. 1. P. 27–44. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-119-3/27-44> (date of access: 01.04.2025).

9. Ullah S., Agha B. Juvenile Offenders: Causes and Attributes of Criminal Conduct. *Law Research Journal*. 2024. Vol. 2, № 2. P. 42–52.

<https://lawresearchreview.com/index.php/Journal/article/view/47> (date of access: 01.04.2025).

10. Vodnik V. D. Dysfunctional family as one of the factors of juvenile delinquency. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2019. Вип. 43, № 4. С. 133–142. DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.43.187933> (дата звернення: 01.04.2025).

11. Zabarniy M., Topchii V., Korniakova T., Topchii O., Topchii V. Criminological Analysis of Determinants of Criminal Behavior. *Journal of Forensic Science and Medicine*. 2023. Vol. 9, № 2. P. 144–152. DOI: https://doi.org/10.4103/jfsm.jfsm_84_22 (date of access: 01.04.2025).

12. Bobbio A., Arbach K., Redondo S. Juvenile delinquency risk factors: Individual, social, opportunity or all of these together? *International Journal of Law, Crime and Justice*. 2020. Vol. 62, № 4. Article 100388. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcj.2020.100388> (date of access: 01.04.2025).

13. Aazami A., Valek R., Ponce A. N., Zare H. Risk and protective factors and interventions for reducing juvenile delinquency: A systematic review. *Social Sciences*. 2023. Vol. 12, № 9. Article 474. <https://doi.org/10.3390/socsci12090474> (date of access: 01.04.2025).

14. Trinidad A., Vozmediano L., San-Juan C. Environmental factors in juvenile delinquency: A systematic review of the situational perspectives' literature. In *Reviewing Crime Psychology. 1st Edition*. Routledge. 2020. P. 240–266. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429346927-15> (date of access: 01.04.2025).

15. Державна судова адміністрація України. Статистика про кількість кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми або за їх участю, у розрізі регіонів. 2023. URL: <https://dostup.org.ua/request/118719/response/388028/attach/3/30.pdf> (дата звернення: 01.04.2025).